

УДК 342.9.23:351.746

Махмурова-Дишлюк О. П.

НОРМАТИВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УМОВАХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ В УКРАЇНІ

У статті розкрито зміст нормативного регулювання адміністративно-правового забезпечення прав і свобод людини і громадянина в умовах збройних конфліктів в Україні. Доведено, що це процес законодавчої парламентської та розпорядчої адміністративної діяльності, який здійснюється суб'єктами правотворчості шляхом формування норм права в умовах збройного конфлікту щодо ефективного захисту прав, свобод та інтересів осіб, які постраждали внаслідок російсько-терористичної агресії.

Ключові слова: адміністративно-правового забезпечення, захист, збройний конфлікт, зміст, нормативне регулювання, права і свободи, розпорядча адміністративна діяльність.

The article reveals the content of normative regulation of administrative and legal support of human and civil rights and freedoms in the conditions of armed conflicts in Ukraine. It is proved that this is a process of legislative, parliamentary and administrative activity carried out by law-making entities through the formation of norms of law in armed conflict on effective protection of the rights, freedoms and interests of victims of Russian terrorist aggression.

Key words: administrative and legal support, administrative work, armed conflict, content, protection, regulatory regulation, rights and freedoms.

Вступ. Україна довгий час перебуває в умовах збройного конфлікту щодо захисту територіальної цілості та прав свобод громадян від російсько-терористичної агресії. Одночасно Україна є правова та соціальна

держава, і незважаючи на те, що повну відповідальність за порушення прав свобод людини і громадянина в умовах збройної агресії несе Російська Федерація, проте до моменту притягнення її до міжнародного правової відповідальності та компенсації за її рахунок шляхом стягнення контрибуцій збитків, завданих громадянам України, держава Україна зобов'язана підтримувати, захищати та відновлювати права і свободи громадян самотужки чи за кошти міжнародних партнерів.

Усе це в правовій державі Україна здійснюється на основі норм права, які за роки збройної відсічі російським терористам отримали значного розвитку. Проте в умовах сьогодення залишається низка питань в аналізовані сфері, що потребують свого подальшого нормативного вирішення.

До проблеми нормативного забезпечення захисту прав і свобод людини і громадянина в умовах збройних конфліктів в Україні звертали свою наукову увагу вітчизняні вчені М. Алексійчук, Н. Армаш, В. Бібик, С. Бескорвайний, Я. Букреєв, А. Вишневський, В. Галунько, П. Діхтієвський, Я. Журавель, М. Доненко, Т. Короткий, О. Кузьменко, О. Куракін, С. Марущенко, О. Правоторова, Ю. Радковець, Є. Руденко, С. Сірий, О. Сікорський, Т. Тарахонич, Г. Христова та ін.

Проте вони аналізовану нами проблематики безпосередньо не аналізували, а зосереджували свої наукові пошуки та більш загальних, спеціальних чи суміжних викликах.

Постановка завдання. Мета статті полягає в тому, щоб на основі теорії адміністративного права, міжнародного права та чинного законодавства здійснити класифікацію та розкрити зміст нормативного регулювання адміністративно-правового забезпечення прав і свобод людини та громадянина в умовах збройних конфліктів в Україні.

Результати дослідження. Згідно зі словником української мови «нормативний» – це той, який: 1) визначає норму, правила і т. ін. чого-небудь; 2) відповідає нормативу, встановлений нормативом [1]; «регулювати» – це: 1) впорядковувати що-небудь, керувати чимось, підкоряючи його відповідним правилам, певній системі; 2) досягати належного ступеня вияву чого-небудь [2].

Т. Тарахонич, використовуючи феноменологічний підхід доводить, що поняття «регулювання» в науковій дефініції зумовлює світоглядний аспект юридичної науки, який надає можливість глибше зрозуміти різноманітні сторони об'єктів, процесів та явищ правової дійсності, і вони мають бути чіткими, конструктивними. Учений підтримує точку зору тих учених, які вважають, що регулювати – це визначати поведінку людей та їх колективів, спрямовувати їх функціонування та розвиток, цілеспрямовано впорядковувати; встановлювати межі, масштаб поведінки людей, вносити в суспільні відносини стабільність, систему, порядок, і тим самим спрямовувати їх у певному напрямку; впливати (сукупність впливів, діяльність, соціальний феномен), що викликає в системі певні зміни, які призводять до зменшення чи подолання розбіжностей між «сущим» та «належним» за рахунок наближення «сущого» до «належного», а не навпаки [3].

На думку Т. Тарахонич, процес пізнання категорії «регулювання» відбувається як процес усвідомлення, кристалізації його сутності. Важливим аспектом у формуванні розуміння сутності регулювання мають традиції як певної держави, так і науково-теоретичні традиції, які встановлюють межі правового усвідомлення предмету аналізу. Вивчаючи сутність процесу регулювання, враховуються традиції певної держави й використовується вже існуючі знання про предмет дослідження. Регулювання є процесом, що передбачає наявність засобів регулювання, суб'єкта, який має можливості та наділений відповідними повноваженнями зі здійснення регулювання, а також обставини, що зумовлюють здійснення діяльності, пов'язаної з регулюванням.

До зазначеної структури регулювання можна також віднести предмет регулювання (економічні, політичні, соціальні, культурні відносини тощо, які потребують регулятивного впливу), мету, завдання та результат, на який спрямовані дії суб'єкта регулятивного впливу, та юридичні факти, які зумовлюють процес регулювання. Під предметом регулювання в юридичній літературі розуміють те, що підлягає врегулюванню, тобто юридично значущі відносини, які є стійкими та характеризуються повторюваністю подій та дій людей; припускають можливість державно-

правового (зовнішнього) контролю за ними; створюють зовнішню потребу в їх урегулюванні. Цілі права і правового регулювання є ідеальним виразом об'єктивної закономірності, ідеальної сили, яка спонукає до певної поведінки людей [3].

На думку О. Куракіна, поділ право на публічне і приватне є підґрунтям розмежування на національному рівні права цивільного та адміністративного як двох головних галузей регулятивного права. Ядром нормативної регуляції суспільних відносин є конституційне право, що є основою всіх інших галузей інститутів та норм, зокрема галузей першого рівня – цивільного адміністративного та кримінального права. [4]

Ми погоджуємося з таким підходом ученого, проте хочемо зазначити, що поряд із нормами конституційного права основою будь-якого праворегулювання є норми основоположних міжнародних правових актів та європейських, ратифікованих Україною. Особливої вагомості в цьому напрямку набувають останні після підписання та початку реальної реалізації Угоди про асоціацію України та ЄС.

Повною мірою зрозуміло, що з певною специфікою таке значення теоретичних положень розповсюджується і на суспільні відносини у сфері адміністративно-правового забезпечення прав і свобод людини й громадянина в умовах збройних конфліктів в Україні. Відповідно звернемось до безпосереднього аналізу та класифікації нормативно-правових актів в аналізованій сфері.

Конституція України визначила, що життя, здоров'я, честь і гідність людини і громадянина визнаються найвищою соціальною цінністю в Україні [5]. Проте в умовах збройних конфліктів існує своя специфіка, яка доводить, що право на життя і здоров'я в деяких надзвичайних випадках не є абсолютним. Адже міжнародні нормативно-правові акти – Гаазькі конвенції про закони та звичаї війни 1899 і 1907 рр. – не забороняють війну як таку, а тільки обмежують засоби ведення війни щодо вбивства й виведення комбатантів противника з ладу через завдання шкоди їх здоров'ю та застосування військової сили щодо певних категорій осіб. Згідно з IV Конвенцією про закони і звичаї війни, військові закони права й обов'язки застосовуються не лише щодо армій, але й також до ополчення

та добровольчих загонів, якщо вони відповідають таким умовам: перебувають під командуванням особи, відповідальної за своїх підлеглих; мають закріплену відмітну емблему, яка може бути впізнана на відстані; відкрито носять зброю; і ведуть бойові дії відповідно до законів і звичаїв війни. У країнах, в яких ополчення або добровольчі загони становлять армію чи входять до її складу, вони включаються в категорію «армія» [6].

Женевські конвенції – це чотири міжнародних договори: про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях; про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, з складу збройних сил на морі; про поводження з військовополоненими; про захист цивільного населення під час війни. Їх називають «Женевські конвенції про захист жертв війни 1949 року». Вони разом зі Статутом ООН є міжнародними договорами, в яких беруть участь всі держави. Це є свідомим непорушної значущості їх норм і уособленням приналежності держави до міжнародного співтовариства. Заперечення, ігнорування фундаментальних норм, проголошених у цих конвенціях, ставить державу поза межею цивілізованого співтовариства, а дії індивіда кваліфікує як воєнні злочини поряд із агресією, геноцидом і злочинами проти людяності, які вважаються міжнародними злочинами і підпадають під юрисдикцію Міжнародного кримінального суду. Міжнародне гуманітарне право не містить заборони на ведення війни – цю заборону містять інші норми міжнародного права. Міжнародне гуманітарне право застосовується лише в разі збройного конфлікту та створено державами саме для того, щоб накласти певні рамки на насильство під час війни, обмежити страждання, захистити жертв війни. Саме тому для досягнення мети, з якою його створили держави, міжнародне гуманітарне право не оцінює правомірність чи неправомірність збройного конфлікту, рівною мірою може застосовуватися до жертви й агресора, не потребує взаємності [7].

На вітчизняному рівні нормативне регулювання адміністративно-правового забезпечення прав і свобод людини і громадянина в умовах збройних конфліктів в Україні здійснюється на основі низки законів України, а саме: від 6 грудня 1991 р. № 1934-ХІІ «Про Збройні Сили України від 6 грудня 1991 р. № 1934-ХІІ, від 25 березня 1992 р. № 2229-ХІІ

«Про Службу безпеки України», 9 квітня 1999 р. № 586-XIV «Про місцеві державні адміністрації», від 21 травня 1997 р. № 280 «Про місцеве самоврядування в Україні», 22 березня 2012 р. № 4572-VI «Про громадські об'єднання», від 18 січня 2018 р. № 2268-VII «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях», від 3 лютого 2015 р. № 141-VIII «Про військово-цивільні адміністрації» та ін.

Ці джерела, нормативно-правові акти високого рівня доповнюються сотнями підзаконних нормативно-правових актів – постановами Кабінету Міністрів України, указами Президента України, наказами центральних органів виконавчої влади, розпорядженнями місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування. Наприклад, Постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2018 р. затверджено Положення про Міністерство у справах ветеранів України, згідно з яким воно є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері соціального захисту ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, постраждалих учасників Революції Гідності, членів сімей ветеранів та осіб, на яких поширюється чинність Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту». Основними завданнями Мінветеранів є: формування й реалізація державної політики у сфері соціального захисту ветеранів та членів їх сімей, зокрема забезпечення психологічної реабілітації, соціальної та професійної адаптації, зайнятості, підвищення конкурентоспроможності на ринку праці, а також санаторно-курортним лікуванням, житлом; надання довічних державних стипендій, щорічної виплати до 5 травня разової грошової допомоги; надання, позбавлення статусу та видання посвідчень ветеранам та особам, на яких поширюється чинність Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»; вшанування пам'яті ветеранів; забезпечення прав і свобод ветеранів та членів їх сімей; забезпечення формування і ведення Єдиного державного реєстру ветеранів війни [8].

Висновки. Отже, нормативне регулювання адміністративно-правового забезпечення прав і свобод людини і громадянина в умовах збройних конфліктів в Україні – це процес законознавчої парламентської та розпорядчої адміністративної діяльності, що здійснюється суб'єктами правотворчості шляхом формування норм права в умовах збройного конфлікту щодо ефективного захисту прав, свобод та інтересів осіб, які постраждали внаслідок російсько-терористичної агресії.

Список використаних джерел:

1. Нормативний. Словник української мови: в 11 томах. Том 5, 1974. С. 443.
2. Регулювання. Словник української мови: в 11 томах. Том 8.1977. С. 480.
3. Тарахонич Т. Види правового регулювання: теоретичні аспекти розуміння. *Часопис київського університету права*. 2014. № 4 С. 29-32
4. Куракін О. Категорія правовідносин в системі нормативного регулювання. *Право і суспільство*. 2013. № 2. С. 9-12.
5. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. №30. Ст. 141.
6. Гаазькі конвенції про закони та звичаї війни 1899 і 1907. *Енциклопедія Сучасної України: електронна версія / гол. редкол.: І.М. Дзюба, А.І. Жуковський, М.Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=27901*
7. Міжнародне гуманітарне право. Товариство червоного Христа України. 2019. URL: <https://redcross.org.ua/ihl/general-information/>
8. Про Міністерство у справах ветеранів України. Затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2018 р. № 1175. 2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1175-2018-p#Text>.
9. Про Кабінет Міністрів України. Закон України від 27 лютого 2014 р. № 794-VII. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 13. ст.222
10. Про Збройні Сили України від 6 грудня 1991 р. № 1934-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 9. ст.108.

11. Про Службу безпеки України 25 березня 1992 р. № 2229-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 27, ст.382.
12. Про місцеві державні адміністрації 9 квітня 1999 р. № 586-ХІV. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 20-21, ст.190.
13. Про місцеве самоврядування в Україні. Відомості Верховної Ради України. 1997. № 24. ст.170.
14. Про громадські об'єднання 22 березня 2012 р. № 4572-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 1. ст.1.
15. Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях. Закон України від 18 січня 2018 р. № 2268-VII. Відомості Верховної Ради. 2018. № 10. ст. 54.
16. Про військово-цивільні адміністрації Закон України від 3 лютого 2015 р. № 141-VIII. Відомості Верховної Ради. 2015. № 13. ст. 87.

УДК 342.951:343.211 (477)

Зубов О. С.

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС АПАРАТУ СУДУ ТА ДЕРЖАВНОЇ СУДОВОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

У статті досліджено адміністративно-правовий статус апарату суду та державної судової адміністрації. Реалізація становлення та розвитку незалежної судової влади в Україні є важливим завданням для органів державного управління. Створення умов для забезпечення ефективного й доступного судового захисту прав і свобод громадян, відкритість і доступність до інформаційного простору суду, підвищення професійного рівня суддів, відповідність європейським стандартам є основою у формуванні нової судової гілки влади. Діяльність будь-якого органу, його організаційне забезпечення, зокрема й судів, здійснюється відповідним апаратом.

Адміністративно-правовий статус апарату суду та державної